

Ojczysty - dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

Na tę samą MODŁĘ

OJCZYSTY – DODAJ
DO ULUBIONYCH

Można coś robić na jakąś MODŁĘ albo na MODŁĘ kogoś lub czegoś, np. Święta urządzali na modłę anglosaską, z tymi wszystkimi ciastkami w kształcie „ciastków”, cukrowymi laskami i „dżinglebelsami”, ale Wigilia zawsze była na modłę dziadków Ślązaków: i barszcz, i grzybowa, i – obowiązkowo – moczka. Można też robić coś na swoją lub na własną MODŁĘ i można urobić kogoś na swoją MODŁĘ: Miała w nosie tradycję, robiła wszystko na własną modłę i nie przejmowała się niczym. A że była przy tym słodziutka „jak sok, czekolada i mniód” – jak to śpiewali Szczepcio i Tońcio – to wnet urobiła na swoją modłę nawet pana prokuratora.

We wszystkich tych związkach frazeologicznych występuje rzeczownik MODŁA, który samodzielnie, poza nimi, nie jest już używany. MODŁA nie ma przy tym nic wspólnego z MODŁAMI.

Wyraz MODŁY – który pięć wieków temu miał formę liczby pojedynczej MODŁA, ale z czasem ją stracił – to słowo rodzime, jeszcze prastłowiańskie. Łączy się etymologicznie z czasownikiem MODLIĆ SIĘ ‘kierować do bogów lub do Boga rytualne słowa’. MODŁĄ nazywano najpierw samą czynność modlenia się, składanie ofiary, potem miejsce kultu, dalej – przedmiot kultu, a także jego symbol, wreszcie – z powrotem akt prośby i czci, ‘modlitwy’.

Natomiast MODŁA – ta sfrazeologizowana – to najprawdopodobniej dawne zapożyczenie, przekształcone niemieckie Modell ‘wzór, wzorzec, sposób’ (zapożyczone później drugi raz, już w innym znaczeniu, w innym kręgu semantycznym). Według innej teorii MODŁA to również dawne niemieckie zapożyczenie, ale z innym przejściem znaczeniowym: niemieckie Modell zostaje zapożyczone najpierw jako termin techniczny. Staje się „modelem miary” – nazwą narzędzia do wytyczania poziomu, ale pod wpływem istniejącej już w języku MODŁY uzyskuje taką właśnie formę zamiast oczekiwanej „model” lub „modeł”. Podciągało się coś pod MODŁĘ, tak samo jak podciągało się coś pod jeden strychulec. Stąd później MODŁA przenosi się jako ‘wzór, norma’.